

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Кафедра психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Затверджено

Науково-методичною радою Університету,
протокол від «12» 12 2024 № 5

Голова НМР Іван ШЕМЕЛИНЕЦЬ

Робоча програма навчальної дисципліни

«ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ»

для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

денної та заочної форми навчання

галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

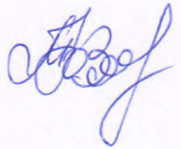
спеціальність 053 «Психологія»

освітня програма «Психологія»

статус дисципліни: обов'язкова

Ірпінь 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Вікова фізіологія» укладена на основі освітньо-професійної програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія», затвердженої Вченою радою Університету від 12.07.2024, протокол №19.

Укладач(і): М. Заушнікова, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

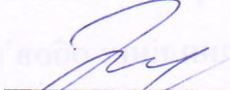
Гарант освітньої програми М. Ю. Заушнікова, кандидат психологічних наук, доцент

Розглянуто і схвалено кафедрою психології, педагогіки та суспільних дисциплін, протокол від « 05» грудня 2024, № 8

Завідувач кафедри І.О. Петухова, к.пед.н., доцент

Розглянуто і схвалено вченою радою факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації, протокол від « 12» грудня 2024, № 5

Голова Вченої ради факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації Н. І. Зикун, д. н.із соц. ком., професор

Завідувач навчально-методичного відділу І.В. Качур, к. біол. н., доцент

Реєстраційний № _____

ЛИСТ ОНОВЛЕННЯ ТА ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗІЛЯНУТО ТА СХВАЛЄНО
на засіданні кафедри психології, педагогіки та соціології
Протокол від _____ 20__ р. № ____.

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис гаранта ОП

Зміст

1. Передмова.....	4
2. Опис навчальної дисципліни	5
2.1. Компетентності і результати навчання	6
2.2. Пререквізити та постреквізити вивчення дисципліни.....	6
2.3. Структура навчальної дисципліни.....	7
2.4. Рейтинг-план.....	8
2.5. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення.....	14
3. Програма навчальної дисципліни	15
4. Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти	24
5. Засоби діагностики результатів навчання.....	26
6. Форми та питання поточного та підсумкового контролю.....	27
7. Рекомендована література	31

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Вікова фізіологія» відноситься до навчальних дисциплін циклу професійної підготовки освітньої програми професійної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) зі спеціальності 053 «Психологія».

Мета навчальної дисципліни передбачає оволодіння здобувачами вищої освіти системою знань з фізіологічних особливостей організму на різних етапах онтогенезу з урахуванням вікової періодизації розвитку організму, що є основою для формування наукового світогляду майбутнього фахівця з психології.

Завдання навчальної дисципліни: 1) Засвоїти особливості функціонування різних органів і систем та організму в цілому; 2) Знати основні принципи життєдіяльності організму людини в залежності від віку; 3) Виявлення та усвідомлення екзогенних і ендогенних факторів, що визначають особливості функціонування організму в різні вікові періоди; 4) Визначення об'єктивних критеріїв віку (вікові нормативи); 5) Встановлення закономірностей індивідуального розвитку.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення закономірностей становлення і розвитку фізіологічних функцій організму впродовж онтогенезу, особливостей функціонування організму, його органів і систем на різних вікових етапах.

Об'єкт навчальної дисципліни – вікові особливості функціонування організму.

Форми організації навчання: денна, заочна.

Методи навчання:

У навчальному процесі дисципліни використовуються наступні методи навчання:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні, наочні, практичні методи;
- індуктивний та дедуктивний метод;
- творчі, проблемно-пошукові методи;
- навчальна робота під керівництвом та самостійна робота.

2. Метод стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод стимулювання інтересу до навчання (створення ситуації інтересу при викладанні матеріалу, початкові дискусії, аналіз життєвих ситуацій);
- метод стимулювання обов'язку й відповідальності (роз'яснення мети навчальної дисципліни, вимоги до вивчення навчальної дисципліни, заохочення);

3. Методи контролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- метод усного опитування;
- письмовий контроль;
- тестові методи;
- екзамен.

Програмою навчального курсу передбачено лекції, семінарські заняття, індивідуально-консультаційна та самостійна робота здобувача вищої освіти, робота в мережі Internet, написання рефератів, наукових тез, есе, презентація власних проєктів, діагностування.

На лекційних заняттях здобувачі вищої освіти отримують інформацію про теоретичні аспекти курсу. Семінарські заняття передбачають розкриття актуальних проблем специфіки та практичного застосування знань як базової основи у подальшій професійній діяльності, обговорення дискусійних питань.

Самостійна робота здобувача вищої освіти передбачає опанування теоретичного матеріалу з рекомендованої літератури, аналіз сучасних досліджень. Наведені у програмі питання для самоконтролю покликані формувати вміння та навички використання аналітичних досліджень.

Індивідуально-консультаційна робота здобувача вищої освіти передбачає написання індивідуально-дослідного завдання у вигляді доповіді та презентації, написання рефератів, доповідей, есе, підготовки наукових публікацій на науково-практичні конференції; вивчення обов'язкової та додаткової літератури, текстів лекцій, проведення опитування, написання наукового проєкту.

Формою підсумкового контролю знань є семестровий екзамен.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Обов'язкова	
Модулів - 2	Рік підготовки:	
Змістових модулів - 2	1-й	1-й
Загальна кількість годин – 150	Семестр	
	2-й	2-й
	Лекції	
	28 год.	6 год.
	Семінарські	
	24 год.	4 год.
	Практичні	
	8	0
	Самостійна робота	
	87 год.	138 год.
	Індивід.-консультац. робота:	
	3 год.	2 год.
Форма семестрового контролю: екзамен		

2.1. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Компетентності	Результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	
ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).
СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.	ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).	
СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.	
ФК1. Здатність до аналізу психологічних особливостей та поведінки особистості з урахуванням індивідуально-психологічних властивостей в контексті різноманітних ситуацій професійної взаємодії.	

2.2. ПРЕРЕКВІЗИТИ І ПОСТРЕКВІЗИТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ:

Супутніми для вивчення цієї дисципліни є «Основи анатомії та фізіології нервової системи».

Наступними для цієї дисципліни буде вивчення предметів «Фізичне виховання», «Спеціальна психологія».

2.3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
л		с	п	І.к р.	С. р	л		с	п	І. к. р	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль I = 2,6 зал. кред. (79 год.) денна форма / 2,4 зал. кред. (72 год.) заочна форма												
Змістовий модуль №1. Вікові особливості розвитку окремих органів та систем організму												
Тема 1. Вступ до вікової фізіології	14	4	4			6	16	2				14
Тема 2. Вікові особливості нервової системи і вищої нервової діяльності	25	4	2	2	3	14	18	2	2		2	12
Тема 3. Вікові особливості сенсорних систем	18	2	2	2		12	14					14
Тема 4. Вікові особливості опорно-рухової системи у дітей	12	4	2			6	14					14
Тема 5. Вікові особливості ендокринної системи	10	2	2			6	10					10
Форма контролю: модульна контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40 хв.)												
Разом за Модулем 1	79	16	12	4	3	44	72	4	2		2	64
Модуль II = 2,4 зал. кред. (71 год.) денна форма / Модуль II = 2,6 зал. кред. (78 год.) заочна форма												
Змістовий модуль №2. Вікова фізіологія фізіологічних систем організму												
Тема 6. Вікова фізіологія дихальної системи	12	2	2			8	18					18
Тема 7. Вікова фізіологія серцево-судинної системи	20	4	2	2		12	17					17
Тема 8. Вікова фізіологія системи травлення	14	2	4			8	14					14
Тема 9. Вікова фізіологія обміну речовин і енергії харчування	14	2	2	2		8	18	2	2			14
Тема 10. Вікова фізіологія сечовидільної системи	11	2	2			7	11					11
Форма контролю: модульна контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40 хв.)												
Разом за Модулем 2	71	12	12	4	0	43	78	2	2	0	0	74
Форма підсумкового контролю – екзамен												
Усього годин	150	28	24	8	3	87	150	6	4	0	2	138

2.4. РЕЙТИНГ-ПЛАН

Години	Тема	Форма заняття та діяльності (лекція, семінар, самостійна робота здобувача, контрольний захід, підсумкове тестування, індивідуальна робота)	Результати навчання	Вага оцінки (кількість балів) Денна форма	Вага оцінки (кількість балів) Заочна форма
Змістовий модуль №1. Вікові особливості розвитку окремих органів та систем організму					
4/2 4/0 6/14	Тема 1. Вступ до вікової фізіології	Лекція Семінарське заняття Самостійна робота	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання). ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника. ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.	0 1; 1 1; 1	0 0 2
4/2 2/2 2/0 14/12 3/2	Тема 2. Вікові особливості нервової системи і вищої нервової діяльності	Лекція Семінарське заняття Практичне заняття Самостійна робота до с. з. Самостійна робота до п. з. Індивідуально-консультативне завдання	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності,	0 1 1 1 1 5	0 5 0 2 0 10

			<p>приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.</p>		
2/0	Тема 3. Вікові особливості сенсорних систем	Лекція	ПР4. Обґрунтовувати власну	0	0
2/0		Семинарське заняття	позицію, робити самостійні	1	0
2/0		Практичне заняття	висновки за результатами	1	0
12/14		Самостійна робота до с. з.	власних досліджень і аналізу літературних джерел.	1	2
		Самостійна робота до п. з.	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).	1	0
			<p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог</p>		

			замовника.		
4/0 2/0 6/14	Тема 4. Вікові особливості опорно-рухової системи у дітей	Лекція Семінарське заняття Самостійна робота	<p>ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.</p> <p>ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.</p>	0 1 1	0 0 2
2/0 2/0 6/10	Тема 5. Вікові особливості ендокринної системи	Лекція Семінарське заняття Самостійна робота	<p>ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.</p> <p>ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно</p>	0 1 1	0 0 2

			до культуральних особливостей співрозмовника. ПР12. Складати та реалізувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.		
	Контрольна робота 1			4	0
	Усього за модулем 1			25	25
Змістовий модуль 2. Вікова фізіологія фізіологічних систем організму					
2/0	Тема 6. Вікова фізіологія дихальної системи	Лекція	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	0	0
2/0		Семінарське заняття	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).	1	0
8/18		Самостійна робота	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника. ПР12. Складати та реалізувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.	1	2
4/0	Тема 7. Вікова фізіологія серцево-судинної системи	Лекція	ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	0	0
2/0		Семінарське заняття	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення	1	0
2/0		Практичне заняття		1	0
12/17		Самостійна робота до с. з.		1	2
		Самостійна робота до п. з.		1	0

			<p>психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.</p>		
2/0 4/0 8/14	Тема 8. Вікова фізіологія системи травлення	Лекція Семинарське заняття Самостійна робота	<p>ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.</p> <p>ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.</p> <p>ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у</p>	0 1; 1 1; 1	0 0 2

			формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.		
2/2	Тема 9. Вікова	Лекція	ПР4. Обґрунтовувати власну	0	0
2/2	фізіологія обміну	Семінарське заняття	позицію, робити самостійні	1	5
2/0	речовин і енергії	Практичне заняття	висновки за результатами	1	0
8/14	харчування	Самостійна робота до с. 3.	власних досліджень і аналізу літературних джерел.	1	2
		Самостійна робота до п. 3	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).	1	0
			ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.		
			ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.		
2/0	Тема 10. Вікова	Лекція	ПР4. Обґрунтовувати власну	0	0
2/0	фізіологія	Семінарське заняття	позицію, робити самостійні	1	0
7/11	сечовидільної системи	Самостійна робота	висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	1	2
			ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).		
			ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, відстоювати		

		власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника. ПР12. Скласти та реалізувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.		
	Контрольна робота 2		4	5
	Усього за модулем 2		20	20
Комп'ютерне тестування на платформі дистанційного навчання ДПУ MOODLE			5	5
Екзамен			50	50
Усього за курсом			100	100

2.5. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Zoom, Moodle ДПУ

Мультимедійний супровід освітнього процесу

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 1.

Вікові особливості розвитку окремих органів та систем організму

Тема 1. Вступ до вікової фізіології

План лекційного заняття

1. Вступ у вікову фізіологію. Предмет та завдання вікової фізіології і її зв'язок з іншими науками
2. Історія і основні етапи розвитку вікової фізіології
3. Методи дослідження
4. Поняття про ріст і розвиток дитячого організму
5. Періоди розвитку, ріст і пропорції тіла на різних етапах розвитку
6. Закони та закономірності процесів росту та розвитку
7. Вікова періодизація

План семінарського заняття 1

1. Предмет та завдання вікової фізіології і її зв'язок з іншими науками
2. Історія і основні етапи розвитку вікової фізіології
3. Теоретичні та прикладні завдання вікової фізіології
4. Методи дослідження вікової фізіології
5. Поняття про ріст і розвиток дитячого організму
6. Особливості росту і розвитку в різні вікові періоди
7. Закони та закономірності процесів росту та розвитку

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 1

1. Акселерація і ретардація розвитку дітей і підлітків
2. Історія розвитку вікової фізіології
3. Приклади акселерації
4. Проаналізувати принципи системогенезу у дітей та підлітків
5. Особливості росту і розвитку в різні вікові періоди

План семінарського заняття 2

1. Поняття про біологічний і паспортний вік
2. Вікова періодизація
3. Вікова норма і темп розвитку
4. Поняття про акселерацію та децелерацію
5. Будова, функціональний стан та розвиток основних систем організму дітей
6. Старіння організму

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 2

1. Критичні періоди розвитку дітей і підлітків
2. Сенситивні періоди
3. Спадковість і розвиток організму
4. Оцінка фізичного розвитку дітей по центильним таблицям
5. Тератогенні фактори

Перелік питань для самоконтролю

1. У чому полягає предмет і завдання вікової фізіології?
2. Які методи дослідження застосовує вікова фізіологія?
3. У чому полягають методологічні основи валеології?
4. Назвати періоди життєвого циклу людини. Які головні зміни відбуваються в організмі дитини в процесі росту і розвитку?
5. Пояснити відмінності між поняттями «ріст» і «розвиток».
6. Які періоди розвитку дітей вважаються критичними?
7. Назвати головні закономірності розвитку дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 6; 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-3]

Тема 2. Вікові особливості нервової системи і вищої нервової діяльності

План лекційного заняття

1. Значення нервової системи і загальний план її будови.
2. Вікові особливості нервової тканини. Нейрони і синапси.
3. Рефлекс як основа нервової діяльності дитини. Рефлекторна дуга.
4. Розвиток центральної нервової системи в процесі онтогенезу.
5. Основні етапи розвитку вищої нервової діяльності.
6. Основні принципи координації нервових процесів.
7. Вікові особливості та структурно-функціональна організація різних відділів центральної нервової системи (ЦНС).
8. Вегетативна нервова система дитини.
9. Вікові особливості психофізіологічних функцій.

План семінарського заняття 3

1. Значення нервової системи і загальний план її будови.
2. Вікові особливості нервової тканини. Нейрони і синапси.
3. Рефлекс як основа нервової діяльності дитини. Рефлекторна дуга.
4. Розвиток центральної нервової системи в процесі онтогенезу
5. Основні етапи розвитку вищої нервової діяльності.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 3

1. Вікова фізіологія нервової системи.
2. Характеристика основних етапів розвитку нервової системи у дітей і підлітків.
3. Фізіологічні дослідження нервових процесів.
4. Вища нервова діяльність, її становлення в процесі розвитку дитини.
5. Нервова система дитини, природні ритми та здоров'я.

План практичного заняття 1

1. Основні принципи координації нервових процесів.
2. Структурно-функціональна організація різних відділів центральної нервової системи (ЦНС), їх вікові особливості.
3. Вегетативна нервова система.
4. Вікові особливості психофізіологічних функцій.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти до практичного заняття 1

1. Вікові особливості психофізіологічних функцій.
2. Проблема психоневрологічних захворювань і стресових станів у дітей.
3. Фізіологія ВНД як наука.
4. Типи вищої нервової діяльності.
5. Принципи і закони ВНД.

Перелік питань для самоконтролю

1. Які функції виконує нервова система?
2. На які відділи поділяється нервова система у функціональному і структурному відношенні?
3. Які вікові особливості розвитку спинного мозку?
4. Назвіть вікові особливості розвитку головного мозку.
5. Якою будовою характеризується нейрон? Назвати її вікові особливості.
6. Що називають синапсом. У чому полягає принцип функціонування синапсу?
7. Що називають рефлексом, рефлекторною дугою?

План індивідуально-консультативної роботи здобувача вищої освіти

1. Ембріональний розвиток нервової системи.
2. Анатомо-фізіологічні особливості нервової системи у новонароджених.
3. Координація нервових процесів у дітей та підлітків та її вдосконалення у процесі онтогенезу.
4. Динамічний стереотип як фізіологічна основа режиму дня.
5. Розвиток емоцій в постнатальному онтогенезі.
6. Фізіологічні рефлекси та патологічні рефлекси новонароджених.
7. Фізіологічні основи мовлення.
8. Формування поведінки в онтогенезі.
9. Роль сенсорної інформації у розвитку дітей та підлітків

10. Морфофункціональні особливості органів чуття у різні періоди онтогенезу.
11. Розвиток механізмів уваги та пам'яті в онтогенезі.
12. Розумова і фізична працездатність дитини.
13. Урахування особливостей вищої нервової діяльності у виховному процесі.
14. Історія виникнення вчення про вищу нервову діяльність.
15. Видатні фізіологи України.
16. Нервова система та темперамент дитини.
17. Методи дослідження нервової системи у дитячому віці.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 6; 8; 9]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 3. Вікові особливості сенсорних систем

План лекційного заняття

1. Поняття про сенсорні системи, їх значення у розвитку дитини.
2. Вікові особливості зорової сенсорної системи.
3. Вікові особливості слухової сенсорної системи.
4. Вікові особливості вестибулярного аналізатора.
5. Вікові особливості сенсорної системи.
6. Вікові особливості смакової і нюхової сенсорних систем.

План практичного заняття 2

1. Поняття про сенсорні системи, їх значення у розвитку дитини.
2. Вікові особливості зорової сенсорної системи.
3. Вікові особливості слухової сенсорної системи.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти до практичного заняття 2

1. Сенсорні системи дитячого організму.
2. Роль сенсорного сприйняття в ранньому дитинстві.
3. Зоровий аналізатор, особливості ембріонального розвитку.
4. Слуховий аналізатор, етапи розвитку.

План семінарського заняття 4

1. Вікові особливості вестибулярної сенсорної системи. М'язово-суглобове чуття. Інтерорецептори.
2. Вікова фізіологія смакової і нюхової сенсорних систем.
3. Профілактика порушень зору і слуху у дітей.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 4

1. Гострота зору. Короткозорість і далекозорість. Особливості визначення у дитячому віці.
2. Вікові особливості просторового бачення.
3. Вікові особливості будови вуха й акустичні властивості.
4. Профілактика порушень слуху в дітей і підлітків.

Перелік питань для самоконтролю:

1. Що називають аналізатором?
2. Назвіть частини сенсорної системи.
3. Яким чином працює зорова сенсорна система?
4. Назвіть особливості зорової сенсорної системи у дітей.
5. У чому полягають фізіологічні основи функціонування слухової сенсорної системи?
6. У чому полягають особливості слухової сенсорної системи у дітей?
7. У чому полягають принципи функціонування вестибулярного апарату?
8. Яким чином виникає смакове відчуття?

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 3; 4; 5; 6; 8, 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 4. Вікові особливості опорно-рухової системи у дітей

План лекційного заняття

1. Функції опорно-рухового апарату.
2. Вікові особливості росту кісток. Порушення опорно-рухової системи у дітей.
3. Розвиток і вікові особливості м'язів.
4. Роль руху у фізичному і психічному розвитку дітей.
5. Підтримання здорового стану хребта і нормальної постави тіла у дитячому віці.

План семінарського заняття 5

1. Значення опорно-рухового апарату дитини.
2. Вікові особливості розвитку кісток і м'язів у дітей.
3. Етапи формування постави у дітей та її оцінка.
4. Види порушення постави у дітей, їх наслідки та профілактика.
5. Порушення опорно-рухової системи у дітей.
6. Профілактика захворювань опорно-рухової системи у дітей та підлітків.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти 5

1. Вікові і функціональні зміни з'єднань кісток.
2. Вікові зміни рухової діяльності та координації рухів.
3. Геронтологічні зміни опорно-рухового апарату.
4. Різноманітність м'язів в організмі людини.
5. Анатомо-фізіологічні особливості м'язової системи дітей.

Перелік питань для самоконтролю.

1. Розкрийте значення опорно-рухового апарату для дитини.
2. Назвіть типи кісток.
3. Назвіть вікові особливості хребта.
6. Охарактеризуйте вікові особливості розвитку кісток і м'язів у дітей.
4. Назвіть етапи формування постави у дітей та її оцінка.
5. Що називають порушенням постави? Назвіть причини порушень постави у дітей.
6. Що називають плоскостопістю? Які чинники спричиняють плоскостопість у дітей?
7. Фізичні якості м'язової системи дітей.
7. Охарактеризуйте та профілактику ОРА дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 4; 5; 7; 8, 9; 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 5. Вікові особливості ендокринної системи

План лекційного заняття

1. Поняття про залози внутрішньої секреції, про гормони, їх значення та механізм дії.
2. Вікові особливості залоз внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму дітей.
3. Вікові особливості статевого дозрівання у дітей. Вплив гормонів на статеве дозрівання дітей.
4. Профілактика захворювань залоз внутрішньої секреції у дітей та підлітків.

План семінарського заняття 6

1. Поняття про залози внутрішньої секреції, про гормони, їх значення та механізм дії.
2. Гормони як фактори гуморальної регуляції функцій.
3. Вікові особливості залоз внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму дітей.
4. Вікові особливості статевого дозрівання у дітей. Вплив гормонів на статеве дозрівання дітей.
5. Гормони і статеве дозрівання.
6. Профілактика захворювань залоз внутрішньої секреції.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 6

1. Вплив гормонів на ріст і розвиток дитячого організму.
2. Щитовидна залоза, вікові особливості.

3. Недостатність функції щитовидної залози в дитячому віці.
4. Прищитовидні залози, вікові особливості
5. Підшлункова залоза, її захворювання в дитячому віці.
6. Статеві залози, вікові особливості.
7. Менструація. Полюція.
8. Вплив змін функціонального стану ендокринної системи дітей і підлітків на вищу нервовому діяльність.

Перелік питань для самоконтролю

1. Що називають залозами внутрішньої секреції?
2. У чому полягає вплив гормонів гіпофізу на ріст і розвиток організму дітей?
3. Яким чином відбувається координація нервової і гуморальної регулюючих систем.
4. Яка роль епіфізу у організмі дітей?
5. Гормони щитоподібної залози і їх значення для розвитку дитячого організму.
6. Гормональна роль мішаних залоз – підшлункової і статевих залоз.
7. Вплив гормонів на статеве дозрівання дітей.
8. Назвіть етапи статевого дозрівання дітей.
9. Основні чинники профілактики захворювань органів ендокринної системи дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1;2; 3; 6; 7, 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 2. Вікова фізіологія фізіологічних систем організму

Тема 6. Вікова фізіологія дихальної системи

План лекційного заняття

1. Загальна характеристика процесу дихання та вікові особливості.
2. Вікові особливості повітроносних шляхів і їх роль у процесі дихання.
3. Вікові особливості легенів.
4. Показники стану дихальної системи у дитячому віці.
5. Регуляція процесу дихання.

План семінарського заняття 7

1. Загальна характеристика процесу дихання та вікові особливості.
2. Вікові особливості повітроносних шляхів і їх роль у процесі дихання.
3. Вікові особливості легенів.
4. Дихальні рухи. Вікові особливості регуляції дихання. Дихальний центр.
5. Показники стану дихальної системи у дітей.
6. Регуляція процесу дихання у дитячому віці
7. Вплив фізичних вправ на стан дихальної системи дітей. Профілактика захворювань дихальної системи.
8. Гігієнічне значення повітряного середовища в приміщенні для розвитку дитячого організму.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 7

1. Основні захворювання органів дихання дітей та підлітків
2. Придаткові пазухи носу, вікові особливості. Вікові зміни частоти та глибини дихальних рухів, життєвої ємності легень, хвилинного об'єму дихання, газообміну.
3. Роль повітряного середовища в збереженні здоров'я дитини.
4. Зміни фізико-хімічних властивостей повітря в навчальних приміщеннях.
5. Спірометр.
6. Вікові особливості довільної регуляції дихання.
7. Фізіологічне обґрунтування гігієнічних вимог до повітрообміну в навчальних приміщеннях.

Перелік питань для самоконтролю

1. У чому полягає значення дихальної системи?
2. Розкрийте вікові особливості будови органів дихання.
3. Охарактеризуйте механізм дихальних рухів.

4. Назвіть вікові особливості повітроносних шляхів.
5. У чому полягає процес дихання?
6. Які показники свідчать про функціональний стан системи дихання?
7. Як відбувається регуляція дихання?

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 4; 5; 6; 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-3]

Тема 7. Вікова фізіологія серцево-судинної системи

План лекційного заняття

1. Значення крові. Формені елементи крові. Імунні функції крові у дитячому організмі.
2. Судинна система та кровообіг, їх вікові особливості розвитку.
3. Серцевий цикл та показники роботи серцево-судинної системи у дітей.
4. Показники анатомо-фізіологічного розвитку дітей.
5. Профілактика серцево-судинних захворювань у дітей.

План практичного заняття 3

1. Значення крові. Формені елементи крові. Імунні функції крові у дитячому організмі.
2. Судинна система та кровообіг, їх вікові особливості розвитку.
3. Серцевий цикл та показники роботи серцево-судинної системи у дітей.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти до практичного заняття 3

1. Зміни у системі кровообігу плода.
2. Вікові особливості регуляції кровообігу серцевого м'яза.
3. Вікові особливості реакції серцево-судинної системи та фізичне навантаження.

План семінарського заняття 8

1. Показники анатомо-фізіологічного розвитку.
2. Профілактика серцево-судинних захворювань у дітей.
3. Фізіологічні основи та вікові особливості імунних реакцій в організмі.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 8

1. Склад крові у дітей.
2. Регуляція роботи серцево-судинної системи. Її вікові особливості.
3. Основні показники роботи серцево-судинної системи у дітей
4. Профілактика серцево-судинних захворювань у дитячому віці.
5. Тренування серцево-судинної системи у дітей та підлітків.

Перелік питань для самоконтролю

1. Назвіть структуру серцево-судинної системи.
2. Назвіть загальні функції серцево-судинної системи.
3. Перерахуйте функції крові.
4. У чому полягають функції крові в організмі?
5. Яку роль в організмі виконують еритроцити?
6. Пояснити роль тромбоцитів в організмі.
7. Напрями профілактики захворювань серцево-судинної системи у дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 6; 7; 9; 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 8. Вікова фізіологія системи травлення

План лекційного заняття

1. Загальна характеристика процесу травлення та значення для розвитку дитячого організму.
2. Фізіологічні процеси у ротовій порожнині і їх вікові особливості.
3. Етапи розвитку травної системи у дітей.
4. Вікові особливості перетравлення їжі у шлунку.

5. Вікові особливості травлення в дванадцятипалій кишці. Розвиток функцій підшлункової залози і печінки.
6. Роль травних залоз у травленні їжі. Їх вікові особливості.
7. Фізіологічна роль кишківника.
8. Норми та режим харчування дітей.
9. Основні напрями профілактики захворювань травної системи у дітей.

План семінарського заняття 9

1. Загальна характеристика процесу травлення та значення для розвитку дитячого організму.
2. Фізіологічні процеси у ротовій порожнині і їх вікові особливості.
3. Етапи розвитку травної системи у дітей.
4. Вікові особливості перетравлення їжі у шлунку.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 9

1. Ембріональний розвиток травної системи.
2. Вікові особливості травлення у шлунку.
3. Вікові особливості підшлункової залози і печінки.
4. Особливості процесів травлення після переходу на загальний харчовий раціон у дитячому віці.

План семінарського заняття 10

1. Вікові особливості травлення в дванадцятипалій кишці. Розвиток функцій підшлункової залози і печінки.
2. Роль травних залоз у травленні їжі. Їх вікові особливості.
3. Фізіологічна роль кишківника.
4. Норми та режим харчування дітей.
5. Основні напрями профілактики захворювань травної системи у дітей.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 10

1. Вплив несприятливого екологічного середовища на якість харчування дітей.
2. Роль ферментів у травленні.
3. Вікові особливості функцій печінки.
4. Профілактика й засоби боротьби зі шлунково-кишковими захворюваннями у дитячому віці.

Перелік питань для самоконтролю

1. Що називають травною системою?
2. Особливості анатомії і фізіології ротової порожнини у дітей.
3. Фізіологічні основи процесу травлення у шлунку.
4. Які вікові зміни органів травлення?
5. Фізіологічні процеси у тонкому кишечнику.
6. Значення товстого кишечнику у процесі травлення.
7. Які є профілактичні заходи щодо захворювань травної системи у дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 4; 6; 8; 9]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 9. Вікова фізіологія обміну речовин і енергії харчування

План лекційного заняття

1. Значення обміну речовин. Процеси обміну речовин.
2. Механізм та значення обміну білків в дитячому організмі.
3. Вікова фізіологія обміну жирів і вуглеводів.
4. Водно-сольовий обмін та обмін мінеральних речовин, значення у дитячому віці.
5. Роль вітамінів у організмі дитини.
6. Обмін енергії в організмі дітей.
7. Режим раціонального харчування дітей.

План семінарського заняття 11

1. Значення обміну речовин та його процеси в організмі.
2. Механізм та значення обміну білків в організмі.
3. Фізіологічна роль обміну жирів і вуглеводів.

4. Водно-сольовий обмін та обмін мінеральних речовин. Значення води в процесі росту і розвитку дитини.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 11

1. Норми та режим харчування дітей.
2. Порухення обміну речовин у дитячому віці.
3. Перетворення речовин. Поняття про АТФ.
4. Розпад білків в організмі дітей.

План практичного заняття 4

1. Роль вітамінів у організмі дитини.
2. Обмін енергії в організмі дітей.
3. Режим раціонального харчування дітей. Енергія харчових речовин.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти до практичного заняття 4

1. Значення води і мінеральних солей для дитячого організму.
2. Різноманітність вітамінів.
3. Вікові особливості енергетичного обміну. Основний обмін.
4. Витрата енергії при м'язовій діяльності ц дітей.

Перелік питань для самоконтролю

1. Яке значення обміну речовин для організму?
2. З яких процесів складається обмін речовин?
3. Назвіть особливості обміну білків в організмі дітей.
4. Як відбувається регуляція білкового обміну в організмі?
5. Значення жирів в організмі. Розкрийте механізм обміну жирів.
6. Значення вуглеводного обміну в організмі дітей.
7. Значення мінеральних речовин в організмі дітей.
8. Вікові особливості енергетичного обміну у дітей.
9. Основні вимоги до організації раціонального харчування дітей.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 6; 7; 10]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

Тема 10. Вікова фізіологія сечовидільної системи

План лекційного заняття

1. Значення процесів виділення для дитячого організму.
2. Вікові особливості будови і функції нирок.
3. Фізіологічні основи утворення сечі.
4. Сечовивідні шляхи та їх вікові особливості.
5. Сечовиділення в онтогенезі.
6. Основні напрями профілактики захворювань органів сечовидільної системи у дітей.

План семінарського заняття 12

1. Значення процесів виділення для дитячого організму.
2. Вікові особливості будови і функції нирок.
3. Фізіологічні основи утворення сечі.
4. Сечовивідні шляхи та їх вікові особливості.
5. Сечовиділення в онтогенезі.
6. Основні напрями профілактики захворювань органів сечовидільної системи у дітей.
7. Анатомо-фізіологічні особливості сечової системи у новонароджених.

План самостійної роботи здобувача вищої освіти 12

1. Виділення, як основний засіб підтримки гомеостазу.
2. Утворення сечі.
3. Нічне нетримання сечі у дітей та підлітків.
4. Анатомо-фізіологічні особливості сечовидільної системи дітей.
5. Вікова будова і функції нирок. Фільтрація. Реабсорбція.

Перелік питань для самоконтролю

1. У чому полягають функції нирок в дитячому організмі ?
2. Вікові особливості нирок у дітей.
3. Нефрон як структурно-функціональна одиниця нирок.
4. Фізіологічні основи утворення сечі.
5. Відмінності первинної і вторинної сечі за складом.
6. Вікові особливості сечовивідних шляхів у дітей.
7. Регуляція процесу сечовиділення.
8. Які захворювання сечовидільної системи є найбільш поширеними?
9. Основні напрями профілактики захворювань сечовидільної системи.

Рекомендована література:

основна: [1-3]

допоміжна: [1; 2; 3; 6; 7]

інформ. ресурси Інтернет: [1-3]

міжнародні видання: [1-2]

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Загальний розподіл балів, які здобувач вищої освіти може отримати в межах 100-бальної системи оцінювання, повинен включати обов'язкове комп'ютерне тестування на платформі дистанційного навчання ДПУ MOODLE для денної форми навчання (максимально до 5 балів).

Шкала оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на семінарських та практичних заняттях Денної та заочної форм навчання

Кількість балів		Критерії оцінювання
1	5	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі дав відповіді на всі питання. При цьому використовував актуальну наукову термінологію належним чином обґрунтовував свої думки та зробивузагальнені підсумки.
0,5	3-4	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який в основному розкрив зміст теоретичних питань. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачало достатньої аргументації, допускалися при цьому окремі неточності та незначні помилки.
0,25	1-2	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав фрагментарні відповіді на теоретичні питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків), у відповідях присутні неточності та помилки або відповідь дана лише на окремі питання
0	0	Здобувач вищої освіти не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань.

Шкала оцінювання індивідуально-консультаційної роботи здобувачів вищої освіти

К-сть балів		Критерії оцінювання
Денна ф/н.	Заочна ф/н	
5	10	Послідовність, логічність написання роботи, а також підготовка презентації та, відповідно, її захист, а також виокремлення з різних джерел основних положень, які структурно об'єднанні, проаналізовані та узагальнені висновками.
4	7-9	Достатній рівень представленої роботи, її теоретичний аналіз, проте без пов'язання результатів із практичною діяльністю
3	5-6	Достатній рівень представленої роботи, її теоретичний аналіз, підготовлена презентація, що розкриває основні положення, проте здобувач не захистив представлений матеріал
2	3-4	Послідовність, логічність написання дослідження наявна, проте результати не мають візуального супроводу у вигляді презентації відсутня
1	1-2	Робота здана, проте відсутні її захист і презентація
0		Робота відсутня

Шкала оцінювання роботи самостійної роботи здобувачів вищої освіти

К-сть балів		Критерії оцінювання
Денна ф/н	Заочна ф/н	
1	2	Здобувач вищої освіти у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей
0,5	1	Здобувач вищої освіти розкриває сутність теоретичних питань, усвідомлює алгоритм практичних завдань, використовуючи при відповідну термінологію
0,25	0,5	Здобувач поверхово викладає навчальний матеріал, недостатньо чітко

		розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускає при цьому суттєві помилки
0		Робота відсутня

Критерії оцінювання контрольних робіт

Проведення поточного контрольного заходу є обов'язковим для здобувачів вищої освіти. Такий захід проводиться у вигляді аудиторної комплексної роботи та дозволяє здійснити контроль знань студентів за всіма змістовими модулями. Контрольний захід проводиться у письмовому вигляді і може включати теоретичні питання, розуміння понятійного апарату з навчальної дисципліни, тестові завдання.

Формою проміжного та поточного контролю є контрольні роботи

К-сть балів		Критерії оцінювання
Денна ф/н	Заочна ф/н	
4	5	Здобувач вищої освіти у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано викладає його під час написання контрольних робіт із посиланням на актуальні літературні джерела, володіючи термінологічним словником із навчальної дисципліни
3	4	Здобувач вищої освіти володіє теоретичними засадами досліджуваної теми, проте не здатний пов'язати теорію із практикою, спостерігається недостатнє усвідомлення термінологічного апарату навчальної дисципліни
2	2-3	Здобувач вищої освіти в неповному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово викладає його у письмових відповідях, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності
1	1	Здобувач вищої освіти має суттєві ускладнення під час письмового викладу матеріалу, не розуміє змісту теоретичних питань, не готовий дати відповідь на практичні завдання
0	0	Робота відсутня

Підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється за результатами поточного контролю (від 0 до 50 балів) та екзамену (від 0 до 50 балів). Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є отримання не менше 25 балів за поточний контроль та 25 балів за підсумковий контроль у формі екзамену.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в національну шкалу та шкалу за системою ЄКТС здійснюється в такому порядку:

Відповідність підсумкової рейтингової оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Сума балів за 100- бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
			Екзамен, курсова робота, практика	Залік
90-100	A	відмінно	відмінно	зараховано
80-89	B	дуже добре	добре	
70-79	C	добре	задовільно	
60-69	D	задовільно		
50-59	E	достатньо		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незадовільно	не зараховано
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу		

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Шкала та критерії перезарахування результатів навчання, здобутих в неформальній освіті здобувача

Кількість балів	Форма заняття та діяльності	Критерії оцінювання	Рекомендовані ресурси для здобуття результату
5	Індивідуально-конс. робота	Оцінюється робота за результатами надання сертифікату обсягом 30 годин (1 кредит ЄКТС) або більше	Масові онлайн курси https://www.dpu.edu.ua/osvita/neformalna-informalna-osvita , тощо.
2	семінарське заняття, практичне заняття включно із самостійною роботою	Оцінюється робота за результатами надання сертифікату за темою семінарського заняття	Масові онлайн курси на платформі EdERA (https://ed-era.com/course/psychology-and-medicine/), Прометеус (https://prometheus.org.ua/), тощо.
0		Відсутній результат або результат не відповідає тематиці дисципліни	

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- доповіді, презентації;
- індивідуальні завдання;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- презентації результатів самостійної, індивідуально-конс. роботи та наукових досліджень;
- контрольна робота;
- комп'ютерне тестування на платформі MOODLE ДПУ;
- екзамен.

6. ФОРМИ ТА ПИТАННЯ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання результатів засвоєння програмного матеріалу з навчальної дисципліни «Вікова фізіологія» передбачає поточний, проміжний та підсумковий форми контролю, які здійснюються на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль здійснюється впродовж проведення семінарських та практичних занять при перевірці самостійних та виконанні індивідуально-консультаційної роботи, контрольних робіт і має на меті перевірку рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з предмета.

При поточному контролі оцінюються наступні результати: відповіді на семінарських, практичних заняттях; контрольні роботи; результати виконання завдань самостійної роботи здобувача, передбачених навчальним планом; тестування на платформі Мудл ДПУ; результати виконання завдань самостійної роботи; результати виконання інших видів робіт (участь у наукових, науково-практичних конференціях, олімпіадах, підготовка до публікації тез доповідей і т.п.).

Проміжний контроль з навчальної дисципліни «Вікова фізіологія» здійснюється у формі 2 контрольних (модульних) робіт (письмово) для денної та 1 контрольна робота для заочної форм навчання.

Здобувачі завчасно інформуються про терміни проведення і зміст контрольної (модульної) роботи. Результат поточного контролю визначається сумарно за всіма складовими поточного контролю.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Поточний контроль 1:

1. Предмет та завдання вікової фізіології і її зв'язок з іншими науками
2. Історія і основні етапи розвитку вікової фізіології
3. Методи дослідження вікової фізіології
4. Поняття про ріст і розвиток дитячого організму
5. Закони та закономірності процесів росту та розвитку
6. Поняття про біологічний і паспортний вік
7. Вікова періодизація
8. Поняття про акселерацію та децелерацію
9. Старіння організму
10. Акселерація і ретардація розвитку дітей і підлітків
11. Сенситивні періоди
12. Спадковість і розвиток організму
13. Розвиток центральної нервової системи в процесі онтогенезу
14. Основні етапи розвитку вищої нервової діяльності
15. Основні принципи координації нервових процесів.
16. Вікові особливості психофізіологічних функцій
17. Характеристика основних етапів розвитку нервової системи у дітей і підлітків.
18. Вища нервова діяльність, її становлення в процесі розвитку.
19. Вікові особливості психофізіологічних функцій
20. Проблема психоневрологічних захворювань і стресових станів у дітей
21. Поняття про сенсорні системи.
22. Фізіологія зорової сенсорної системи.
23. Морфофункціональна характеристика слухової сенсорної системи.
24. Вестибулярна сенсорна система. М'язово-суглобове чуття. Інтерорецептори.
25. Фізіологія смакової і нюхової сенсорних систем.
26. Профілактика порушень зору і слуху у дітей.
27. Гострота зору. Короткозорість і далекозорість.
28. Вікові особливості просторового бачення.
29. Охарактеризуйте вікові особливості розвитку кісток і м'язів у дітей.

30. Назвіть етапи формування постави у дітей та її оцінка.
31. Охарактеризуйте види порушення постави, їх наслідки та профілактику.
32. Порушення опорно-рухової системи у дітей.
33. Профілактика захворювань опорно-рухової системи.
34. Поняття про залози внутрішньої секреції.
35. Поняття про гормони, їх значення та механізм дії.
36. Вікові особливості залоз внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму дітей.
37. Гормони і статеве дозрівання.
38. Профілактика захворювань залоз внутрішньої секреції.

Поточний контроль 2:

1. Загальна характеристика процесу дихання.
2. Роль повітряноних шляхів у процесі дихання. Вікові особливості повітряноних шляхів.
3. Фізіологічні основи процесу дихання. Вікові особливості легенів.
4. Дихальні рухи. Регуляція дихання. Дихальний центр.
5. Показники стану дихальної системи.
6. Регуляція процесу дихання в дитячому віці
7. Вплив фізичних вправ на стан дихальної системи дітей. Профілактика захворювань дихальної системи.
8. Значення крові. Формені елементи крові. Імунні функції крові.
9. Судинна система. Кровообіг.
10. Серцевий цикл. Показники роботи серцево-судинної системи у дітей.
11. Профілактика серцево-судинних захворювань у дітей.
12. Фізіологічні основи імунних реакцій в організмі.
13. Зміни у системі кровообігу плода.
14. Вікові особливості регуляції кровообігу серцевого м'яза.
15. Фізіологічні процеси у ротовій порожнині і їх вікові особливості.
16. Розвиток травної системи
17. Перетравлення їжі у шлунку.
18. Травлення в дванадцятипалій кишці. Розвиток функцій підшлункової залози і печінки
19. Роль травних залоз у травленні їжі. Їх вікові особливості.
20. Фізіологічна роль кишечника.
21. Норми та режим харчування
22. Основні напрями профілактики захворювань травної системи у дітей.
23. Значення обміну речовин та його процеси в організмі.
24. Механізм та значення обміну білків в організмі.
25. Фізіологічна роль обміну жирів і вуглеводів.
26. Водно-сольовий обмін та обмін мінеральних речовин. Значення води в процесі росту і розвитку дитини.
27. Роль вітамінів у організмі дитини.
28. Обмін енергії в організмі дітей.
29. Вікові особливості будови і функції нирок.
30. Сечовивідні шляхи та їх вікові особливості.
31. Основні напрями профілактики захворювань органів сечовидільної системи у дітей.
32. Анатомо-фізіологічні особливості сечової системи у новонароджених.

Підсумковий контроль:

1. Предмет та завдання вікової фізіології і її зв'язок з іншими науками
2. Історія і основні етапи розвитку вікової фізіології
3. Методи дослідження вікової фізіології
4. Поняття про ріст і розвиток дитячого організму

5. Закони та закономірності процесів росту та розвитку
6. Поняття про біологічний і паспортний вік
7. Вікова періодизація
8. Поняття про акселерацію та децелерацію
9. Старіння організму
10. Акселерація і ретардація розвитку дітей і підлітків
11. Сенситивні періоди
12. Спадковість і розвиток організму
13. Вікова періодизація організму людини.
14. Онтогенез основних відділів центральної нервової системи.
15. Зміна і особливості регуляції гомеостазу в процесі старіння.
16. Особливості розвитку чоловічого організму в різні періоди онтогенезу.
17. Загальні закономірності розвитку сенсорних систем мозку.
18. Особливості розвитку жіночого організму в різні періоди онтогенезу.
19. Розвиток зорового і слухового аналізатора.
20. Розвиток імунної системи.
21. Вікові зміни антропометричних показників.
22. Розвиток температурної і больової чутливості, нюху, смаку, відчуттярівноваги.
23. Зміни системи гомеостазу при старінні.
24. Розвиток системи крові.
25. Внутрішньоутробний і постнатальний розвиток м'язів.
26. Особливості імунітету в період розвитку.
27. Рухова активність дитини.
28. Розвиток центральної нервової системи в процесі онтогенезу
29. Основні етапи розвитку вищої нервової діяльності
30. Основні принципи координації нервових процесів.
31. Вікові особливості психофізіологічних функцій
32. Характеристика основних етапів розвитку нервової системи у дітей і підлітків.
33. Вища нервова діяльність, її становлення в процесі розвитку.
34. Вікові особливості психофізіологічних функцій
35. Проблема психоневрологічних захворювань і стресових станів у дітей
36. Поняття про сенсорні системи.
37. Фізіологія зорової сенсорної системи.
38. Морфофункціональна характеристика слухової сенсорної системи.
39. Вестибулярна сенсорна система. М'язово-суглобове чуття. Інтерорецептори.
40. Фізіологія смакової і нюхової сенсорних систем.
41. Профілактика порушень зору і слуху у дітей.
42. Гострота зору. Короткозорість і далекозорість.
43. Вікові особливості просторового бачення.
44. Охарактеризуйте вікові особливості розвитку кісток і м'язів у дітей.
45. Назвіть етапи формування постави у дітей та її оцінка.
46. Охарактеризуйте види порушення постави, їх наслідки та профілактику.
47. Порушення опорно-рухової системи у дітей.
48. Профілактика захворювань опорно-рухової системи.
49. Поняття про залози внутрішньої секреції.
50. Поняття про гормони, їх значення та механізм дії.
51. Вікові особливості залоз внутрішньої секреції. Вплив гормонів на ріст і розвиток організму дітей.
52. Гормони і статеве дозрівання.

53. Профілактика захворювань залоз внутрішньої секреції.
54. Загальна характеристика процесу дихання.
55. Роль повітряносних шляхів у процесі дихання. Вікові особливості повітряносних шляхів.
56. Фізіологічні основи процесу дихання. Вікові особливості легенів.
57. Дихальні рухи. Регуляція дихання. Дихальний центр.
58. Показники стану дихальної системи.
59. Регуляція процесу дихання в дитячому віці
60. Вплив фізичних вправ на стан дихальної системи дітей. Профілактика захворювань дихальної системи.
61. Значення крові. Формені елементи крові. Імунні функції крові.
62. Судинна система. Кровообіг.
63. Серцевий цикл. Показники роботи серцево-судинної системи у дітей.
64. Профілактика серцево-судинних захворювань у дітей.
65. Фізіологічні основи імунних реакцій в організмі.
66. Зміни у системі кровообігу плода.
67. Вікові особливості регуляції кровообігу серцевого м'яза.
68. Фізіологічні процеси у ротовій порожнині і їх вікові особливості.
69. Розвиток травної системи
70. Перетравлення їжі у шлунку.
71. Травлення в дванадцятипалій кишці. Розвиток функцій підшлункової залози і печінки
72. Роль травних залоз у травленні їжі. Їх вікові особливості.
73. Фізіологічна роль кишечника.
74. Норми та режим харчування
75. Основні напрями профілактики захворювань травної системи у дітей.
76. Значення обміну речовин та його процеси в організмі.
77. Механізм та значення обміну білків в організмі.
78. Фізіологічна роль обміну жирів і вуглеводів.
79. Водно-сольовий обмін та обмін мінеральних речовин. Значення води в процесі росту і розвитку дитини.
80. Роль вітамінів у організмі дитини.
81. Обмін енергії в організмі дітей.
82. Вікові особливості будови і функції нирок.
83. Сечовивідні шляхи та їх вікові особливості.
84. Основні напрями профілактики захворювань органів сечовидільної системи у дітей.
85. Анатомо-фізіологічні особливості сечової системи у новонароджених.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Плахтій П.Д., Галаченко О.О., Соколенко Л.С. Вікова фізіологія. Навчальний посібник. Новий світ-2000, 2023. 274 с.
2. Сяська І. О., Марциновський В. П. Нормальна фізіологія людини. Навчальний посібник. Рівне: РДГУ, 2022. 203 с.
3. Коц С.М., Коц В.П. Вікова фізіологія та вища нервова діяльність. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ, 2020. 288 с.

Допоміжна:

1. Качинська Т. В. Фізіологія людини: навчальний посібник до лабораторних занять та самостійної роботи студентів / Волинський національний університет імені Лесі Українки, факультет біології та лісового господарства, кафедра фізіології людини і тварин. Луцьк. 2022. 85 с.
2. Козачук Н. О., Качинська Т. В., Дмитроца О. Р., Білецька О. А. Фізіологія людини і тварин: сучасні методи діагностики : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 178 с.
3. Коляда Н. В. Біологічні й медико-соціальні основи здоров'я зі змістовим модулем: загальна та вікова фізіологія : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2023. 106 с.
4. Комісова Т. Є., Мамотенко А. В., Коваленко Л. П., Іонов І. А., Катеринич О. О., Сахацький Г. І. Вікова анатомія та фізіологія людини: навчальний посібник. Х. : ФОП Петров В. В., 2021. 112 с.
5. Мороз В. М., Йолтухівський М. В., Шандра О. А. Фізіологія. Короткий курс. 2-ге вид. Вінниця : Нова книга. 2020. 408 с.
6. Пігулко Ю. А., Мамотенко А. В. Щодо питання особливостей фізіологічного прояву емоційних реакцій людини. Global problems of improving scientific inventions : Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference, Copenhagen, Denmark, October 31 – November 03, 2023. Copenhagen, 2023. Pp. 44–48. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13019>
7. Сяська І. О., Марциновський В. П. Нормальна фізіологія людини. Навчальний посібник. Рівне: РДГУ, 2021. 203 с.
8. Турчинова А. І., Коц С. М. Характеристика функціонального стану дихальної системи дітей. Вісник Сковородинівської академії молодих учених : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. С. 338–340. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/13415>
9. Філіпцова К. А., Топчій М. С. Вікова фізіологія і валеологія: навчальний посібник. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 383 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України. URL <http://dnrb.gov.ua/ua/>
2. Реєстр тестових методик України. URL : <https://vpa.org.ua/test-committee/reestr-testovih-metodik-ukrayni/>
3. Наукова бібліотека ХНПУ. Кафедра фізіології. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/collections/c16bc36b-50b0-42ed-815b-13950d7f730d>

Міжнародні видання:

1. Moroz V. M., Shandra O.A. Physiology. 4th ed. Vinnytsya: Nova Kniga. 2020. 728 p.
2. National Center for Biotechnology Information. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/AnatomyandPhysiologyofAgeing>. URL : <https://resources.wfsahq.org/atotw/anatomy-and-physiology-of-ageing/>